

JAHUTUS

- Vajadused ja eesmärgid
  - ✓ Inimese soojustasakaal
  - ✓ Inimese termoregulatsioon komfordipiirkonnas

- Sisekliima nõuete tagamine kui jahutuse eesmärk
  - ✓ Rahuldav töökeskkond
  - ✓ Suurenenud töövõime ja sellega kaasnev tootluse kasv

NÄIDE JAHUTUSE TASUVUSE KOHTA

Installeerime jahutusseadmed, mis võimaldavad soojal perioodil langetada ruumi temperatuuri kuni 4 °C. Eeldame jahutusvajaduseks ühe töötaja kohta 600 W, s.o jooksva elektrienergia kulus ca 200 W võimsust. Investeeringud on ligikaudu 700 EUR/kW ehk 420 EUR/töötaja. Kasulik tööperiood aasta jooksul on ligikaudu 700 tundi (u 4 soojema kuu jooksul). Arvestades elektri hinnaks 0,12 EUR/kW, saame aastaseks elektrikuluks 17 EUR/töötaja. Seadmete hoolduskuludeks arvestame ligikaudu 1% soetushinnast, aastas – 4 EUR/töötaja. Seega jooksvad kulud aastas on kokku 21 EUR/töötaja.

Töötaja aastased palgakulud on umbes 10 000 EUR. Arvestame paremast sisekliimast tuleva töövõime kasvuks 20% nelja kuu jooksul, mis teeb 660 EUR töötaja kohta aastas.

Tagasimaksu aeg on suhe investeeringute ja toodangu kasvust tingitud säästust (viimasest maha lahutatud jooksvad kulud):

$$(700 / (660-21)) = 1,1 \text{ aastat!}$$

Võib varieerida arvudega (palgad, tootlikkuse kasv) jms, ent üldsuund on selline.

JAHUTUSKOORMUS

- Vajadused ja eesmärgid
  - ✓ Ehituslik-konstruktiivsed abinõud
  - ✓ Tehnosüsteemid
- Jahutuskoormuse leidmine – süsteemide kavandamise lähtekoht

**Jahutuse kavandamisel on
peaeesmärk optimaalne sisekliima
põhjendatud kulutustega**

LIIGSOOJUSE ALLIKAD

- Ruumis viibivad inimesed
- Tarbitavat elektrienergiat soojuseks muundavad tehnilised seadmed
- Valgustus
- Päike (eelkõige läbi klaaspindade)
- Soojuslähikanne e. soojajuhtivus läbi piirete

LÄHTEANDMETE ORGANISEERIMINE

- ❑ Nõutavad sisekliima parameetrid
- ❑ Reaalsed ja arvutuslikud väliskliima parameetrid
- ❑ Jahutuse kavandaja poolne selgitustöö omanikule, arhitektuuri ja kujunduse teostajatele – optimeerimine konstruktsioonide ja interjööoriga

VÄLISKLIIMA PARAMEETRID

KOHT	3 tunni keskmine			15 tunni keskmine			37 tunni keskmine		
	h	t,	RH	h	t,	RH	h	t,	RH
	kJ/kg	°C	%	kJ/kg	°C	%	kJ/kg	°C	%
Tallinn	63	27	65	57	24	70	53	23	70
Tartu	63	28	65	61	26	65	56	24	65
Pärnu	67	28	65	63	26	70	57	24	70
Narva	63	27	65	61	26	65	57	24	70
Kuressaare	63	26	70	57	24	70	49	21	70
Ristna	63	26	70	57	24	70	52	21	75
Türi	64	28	60	61	27	60	56	25	60
Väike-Maarja	63	27	65	58	25	65	51	23	65

JAHUTUSVÕIMSUS JA ÕHUHULK

- 1) Soojuseralduste järgi: $L = Q / (h_{vt} - h_{sp}) \times \rho$
- 2) Temperatuuride vahe järgi: $L = Q / (t_{vt} - t_{sp}) \times c \times \rho$

Siinkohal:

L – õhuhulk, m³/h

Q – eralduv liigsoojus, kJ/h

h – soojussisaldus, kJ/kg

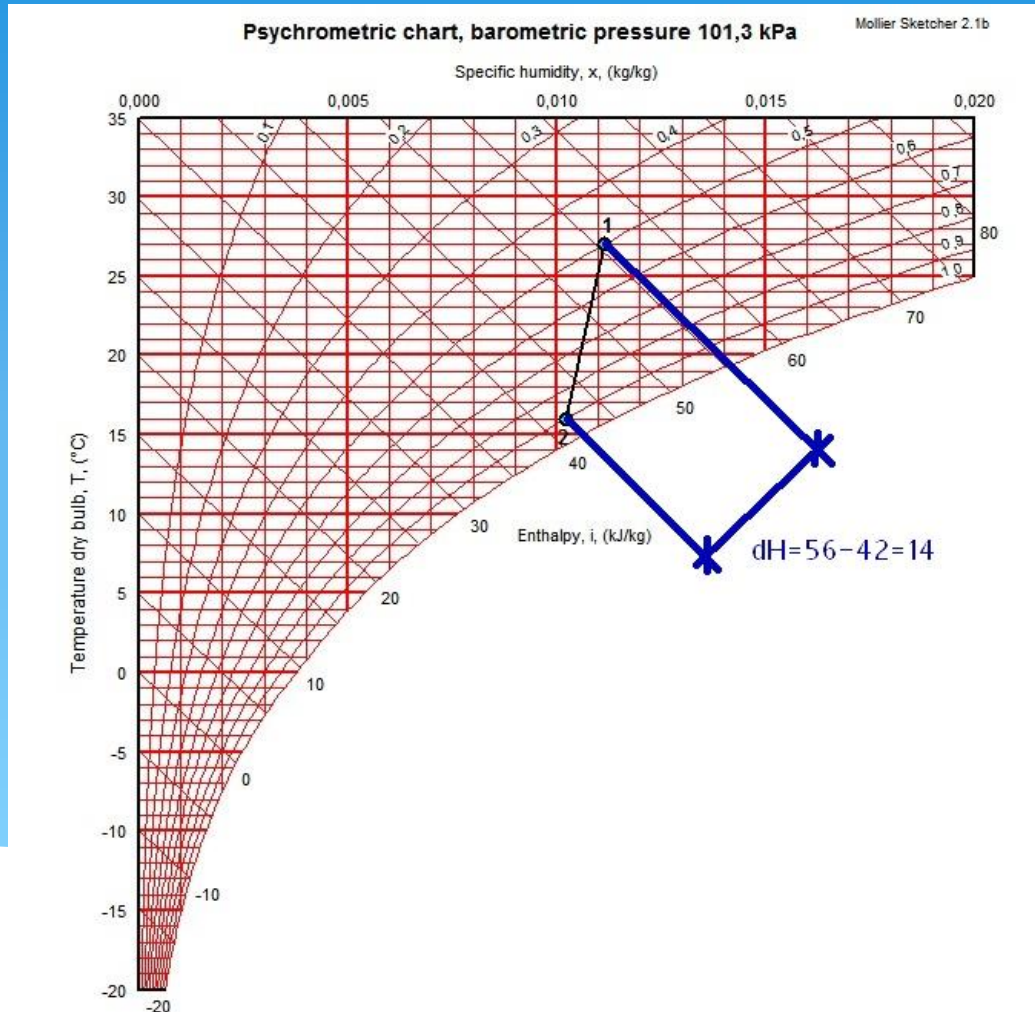
t – temperatuur, °C

ρ – õhu tihedus (kg/m³)

c – õhu masserisoojus (kJ/kg °C)

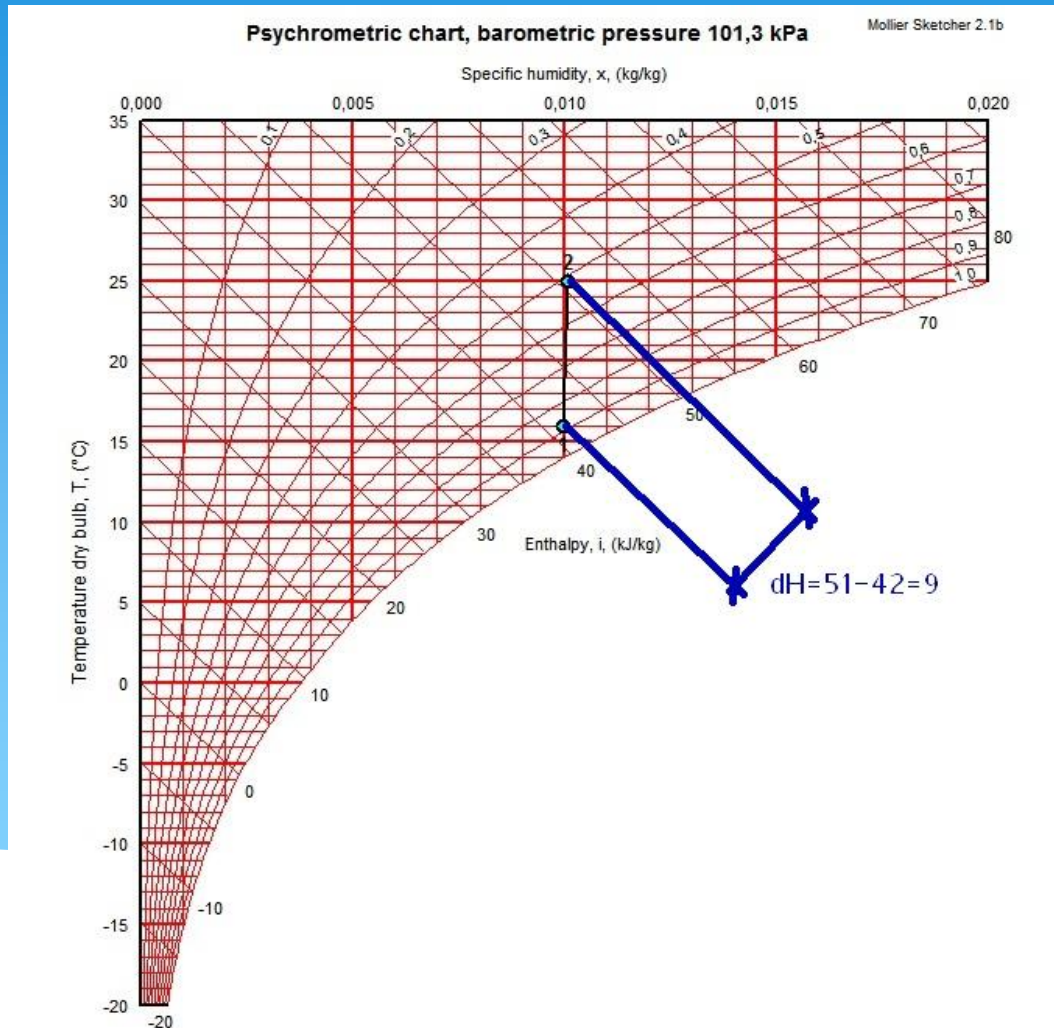
Indeksid vastavalt väljatõmme (_{vt}) ja sissepuhe (_{sp})

VÄLISÕHU JAHUTAMINE

RUUMIÕHU JAHUTAMINE

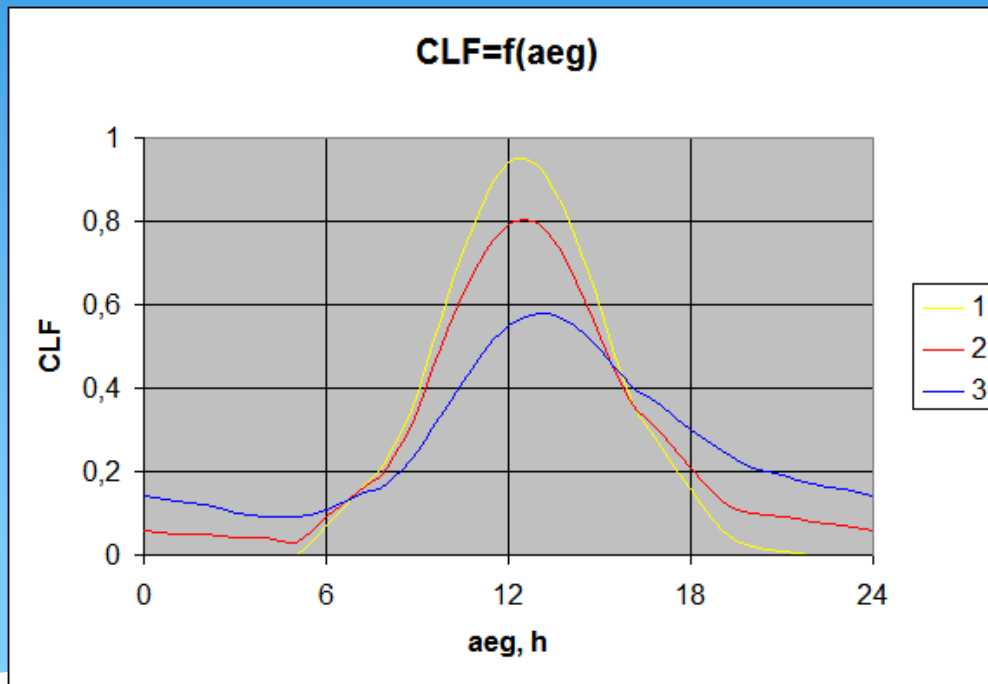

LIIGSOOJUSE ARVESTAMINE

- Inimesed ... al 75 W (kontoritöö)
- Tehnilised seadmed (allpool)
- Valgustus (ca 5...15W/m²)
- Soojusjuhtivus läbi piirete (tavaliselt vähetähtsam)
- Päike

VARASEMAD PRAKTIKAD, 1

Cooling Load Factor (ASHRAE) mittedünaamilistes arvutustes

- 1) kerge konstruktsiooniga hoone (põrandad vaipkattega);
- 2) raske konstruktsiooniga hoone (põrandad vaipkattega);
- 3) raske konstruktsiooniga hoone (põrandad ilma vaipkatteta).

VARASEMAD PRAKTIKAD, 2

Lisa A (teatmelisa)

Orienteeruva soojuseralduse määramine

1) Soojuseraldus (üldine) inimestelt:

- ruumi temperatuur 20 °C kuni 22 °C	100W/inim.
- ruumi temperatuur 23 °C kuni 25 °C	90 W/inim.
- ruumi temperatuur 26 °C kuni 28 °C	80 W/inim.

Soojuseraldus on eeltoodutest suurem seisval inimesel 20 %, töötaval 50 %.

2) Elektervalgustusest 20 W/m².

3) Arvutitelt 200 W/arvuti kuni 400 W/arvuti.

4) Elektriseadmetelt 1 W/W (sh televiisor 120 W, grafoprojektor 200 W, koopia-
masin 450 W jt).

Liigsoojuse orienteeruva koondnäitajana kontoriruumides võib tavalise suurusega aknapindade, normaalse tehnoloogia ja keskmise inimeste tihedusega ruumis arvestada:

- hoone lõunapoolses küljes	ca 100 W/m ²
- hoone põhjapoolses küljes	40 W/m ² kuni 50 W/m ² .

TEHNILISED SEADMED, 1

Equipment	Description	Nameplate Power, W	Average Power, W	Radiant Fraction
Desktop computer ^a	Manufacturer A (model A); 2.8 GHz processor, 1 GB RAM	480	73	0.10 ^a
	Manufacturer A (model B); 2.6 GHz processor, 2 GB RAM	480	49	0.10 ^a
	Manufacturer B (model A); 3.0 GHz processor, 2 GB RAM	690	77	0.10 ^a
	Manufacturer B (model B); 3.0 GHz processor, 2 GB RAM	690	48	0.10 ^a
	Manufacturer A (model C); 2.3 GHz processor, 3 GB RAM	1200	97	0.10 ^a
Laptop computer ^b	Manufacturer 1; 2.0 GHz processor, 2 GB RAM, 430 mm screen	130	36	0.25 ^b
	Manufacturer 1; 1.8 GHz processor, 1 GB RAM, 430 mm screen	90	23	0.25 ^b
	Manufacturer 1; 2.0 GHz processor, 2 GB RAM, 355 mm screen	90	31	0.25 ^b
	Manufacturer 2; 2.13 GHz processor, 1 GB RAM, 355 mm screen, tablet PC	90	29	0.25 ^b
	Manufacturer 2; 366 MHz processor, 130 MB RAM (355 mm screen)	70	22	0.25 ^b
	Manufacturer 3; 900 MHz processor, 256 MB RAM (265 mm screen)	50	12	0.25 ^b
Flat-panel monitor ^c	Manufacturer X (model A); 760 mm screen	383	90	0.40 ^c
	Manufacturer X (model B); 560 mm screen	360	36	0.40 ^c
	Manufacturer Y (model A); 480 mm screen	288	28	0.40 ^c
	Manufacturer Y (model B); 430 mm screen	240	27	0.40 ^c
	Manufacturer Z (model A); 430 mm screen	240	29	0.40 ^c
	Manufacturer Z (model C); 380 mm screen	240	19	0.40 ^c

TEHNILISED SEADMED, 2

Equipment	Description	Nameplate Power, W	Average Power, W	Radiant Fraction
Laser printer, typical desktop, small-office type ^a	Printing speed up to 10 pages per minute	430	137	0.30 ^a
	Printing speed up to 35 pages per minute	890	74	0.30 ^a
	Printing speed up to 19 pages per minute	508	88	0.30 ^a
	Printing speed up to 17 pages per minute	508	98	0.30 ^a
	Printing speed up to 19 pages per minute	635	110	0.30 ^a
	Printing speed up to 24 page per minute	1344	130	0.30 ^a
Multifunction (copy, print, scan) ^b	Small, desktop type	600	30	d
	Medium, desktop type	40	15	d
Scanner ^b	Medium, desktop type	700	135	d
Scanner ^b	Small, desktop type	19	16	d
Copy machine ^c	Large, multiuser. office type	1750	800 (idle 260 W)	d (idle 0.00 ^c)
		1440	550 (idle 135 W)	d (idle 0.00 ^c)
		1850	1060 (idle 305 W)	d (idle 0.00 ^c)

TEHNILISED SEADMED, 3

SOOVITUS KASUTADA:
Energiamõõturid koormuste
täpsemaks määramiseks

PÄIKE, 1

Maksimaalne päikese kiirguskoormus W/m^2 vertikaalsele ja horisontaalsele klaaspinnale (ASHRAE järgi):

KUU	N	E/W	S	Horisontaalne
Jaanuvar	22	145	517	66
Märts	63	546	764	404
Mai	136	669	612	656
Juuli	139	656	599	653
September	66	505	729	388
November	22	142	505	69

PÄIKE, 2

Varjestuse efekt:

Tavaline 2-kordne aken (klaas)	0,75 ... 0,88
Soojust neelva/peegeldav klaas	0,30 ... 0,60
Hele ribikardin seespool	0,75
Tume ribikardin seespool	0,85
Ribid seespool	0,7
Ribid kahe klaasi vahel	0,4
Välimine kate	0,14

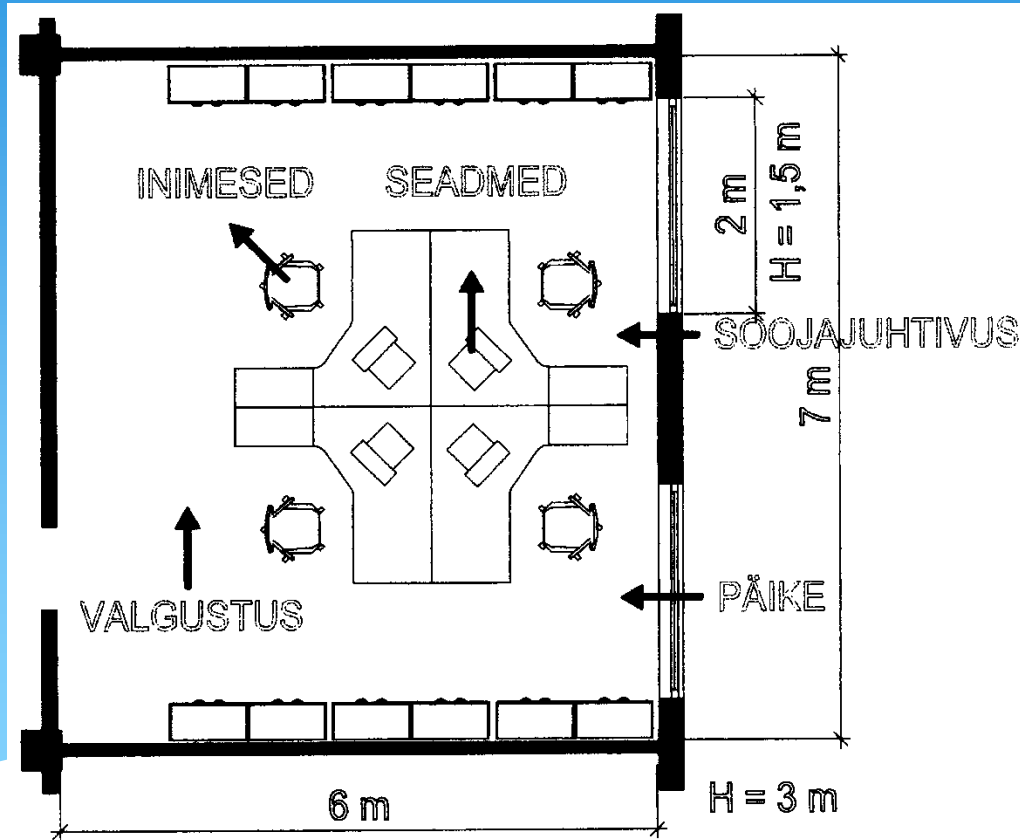
PÄIKE, 3

- ❑ Peegeldavad jms spetsiaalklaasid harilike asemel alandavad ruumi sattuvat soojushulka umbes kaks korda
- ❑ Eelistatumad on heledamat tooni aknakatted
- ❑ Suurima efekti annab akna välimine (fassaadil) varjestamine päikesevarjuga või žalusiiga (suunatus ja ilmakaared!)
- ❑ Ribakardinate efektiivsus on suurem, kui need kahe klaasi vahel (kolme klaasi puhul kahe välimise vahele)

PÄIKE, 4

- ❑ Henrik Voll: Passiivsete arhitektuuriliste jahutusmeetmete kasutamine ühiskondlike hoonete kavandamisel. Innovatiivne lähenemine energiakokkuhoiule (<http://www.ekvy.ee/attachments/article/16/Päevavalgus%20ja%20energiatõhusus.pdf>)
- ❑ Enno Abel, Henrik Voll: Hoonete energiatarve ja sisekliima

JAHUTUSKOORMUS ERINEVATE TINGIMUSTEGA, NÄIDE, 1

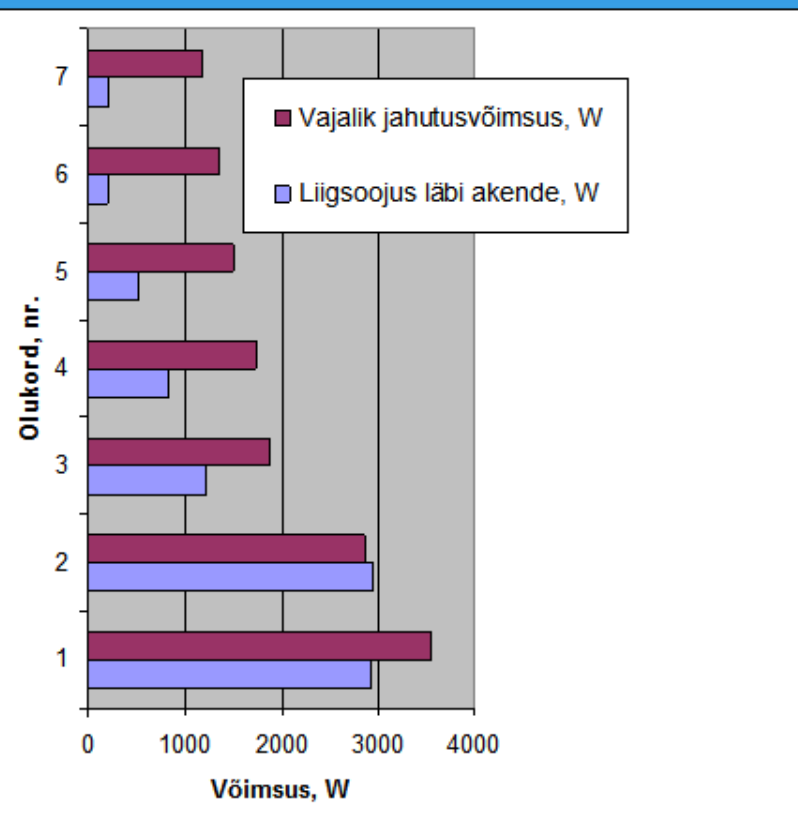

Liigsoojusallikad:

- töötajad, $4 \times 100 \text{ W} = 400 \text{ W}$;
- seadmed (4 kompuutrit, á 100 W + muud seadmed 500 W , kokku 900 W valgustus, 15 W/m^2 , koormusteguriga $0,5$ – kokku 315 W);
- päike läbi klaaspindade läänes (kokku 6 m^2);
- ventilatsioon (ilma jahutusega), arvestades normatiivseid õhuhulki (kokku 40 l/s).

JAHUTUSKOORMUS ERINEVATE TINGIMUSTEGA, NÄIDE, 2

Number (graafikul 2)	Olukord
1	Kerge konstruktsioon, 2xklaasaken (SC=0,80), ilma varjestuseta (SC=1,00), ventilatsioon töötab töö ajal (10 h)
2	Samad tingimused, ent raske konstruktsioon
3	Kasutatakse spetsiaalklaasi, näiteks Pilkington D6-12 Kappa Opt. Silver (SC=0,31, U=1,7)
4	Kasutatakse lisaks sisemist varjestust heledate ribidega (SC=0,70)
5	Kasutatakse sisemise varjestuse asemel ribisid kahe klaasi vahel (SC=0,40)
6	Kasutatakse sisemise varjestuse asemel välimist varjestust (SC=0,15)
7	Lisaks töötab ventilatsioon ööpäevaringselt (õine "tasuta" mahajahutamine)

JAHUTUSKOORMUS ERINEVATE TINGIMUSTEGA, NÄIDE, 3

JÄRELDUSED:

- raskete konstruktsioonide kasutamine kergete asemel annab 20% kokkuhoidu jahutuskoormuses
- spetsiaalklaasid annavad kolmandiku võrra kokkuhoidu
- omakorda kolmandik kokkuhoidu lisandub välimise varjestusega
- öine ventilatsioon vähendab päevast jahutuskoormust (jahutades maha konstruktsioone ja sisustust)
- kasutades ventilatsiooni sissepuhkel jahutuspatareid tuleb ruumide jahutussüsteem väiksem

JAHUTUSE SIMULATSIOONID

- „Riuskad ja Idad“, varasemad meetodid
- Energiatõhususe miinimumnõuete tõendamine
- TTÜ 2010 Energiatõhususe miinimumnõuete tõendamise ja selle kontrolli võimekuse tõstmine
(http://www.mkm.ee/public/hoonete-mn_BV2_lopparuanne.pdf)

- Lähteandmed! Lähteandmed!!

KÜLMAVARUSTUSEST ÜLDISELT, 1

- ❑ Jahutussüsteem konstrueeritakse tavaliselt sisemise aurustina. Ruumides eralduv soojus juhitakse hoonest välja läbi välisõhus paikneva kondensaatori.
- ❑ Soovitatav on kasutada hoonesisese paigutusega külmamasinat. Sel juhul saab valdavas osas süsteemis (külmamasina ja ruumiseadmete vahel) kasutada külmakandjana vett. Vabajahutuse võimalus. Välispaigalduse korral tuleb süsteemis kasutada antifriise.

KÜLMAVARUSTUSEST ÜLDISELT, 2

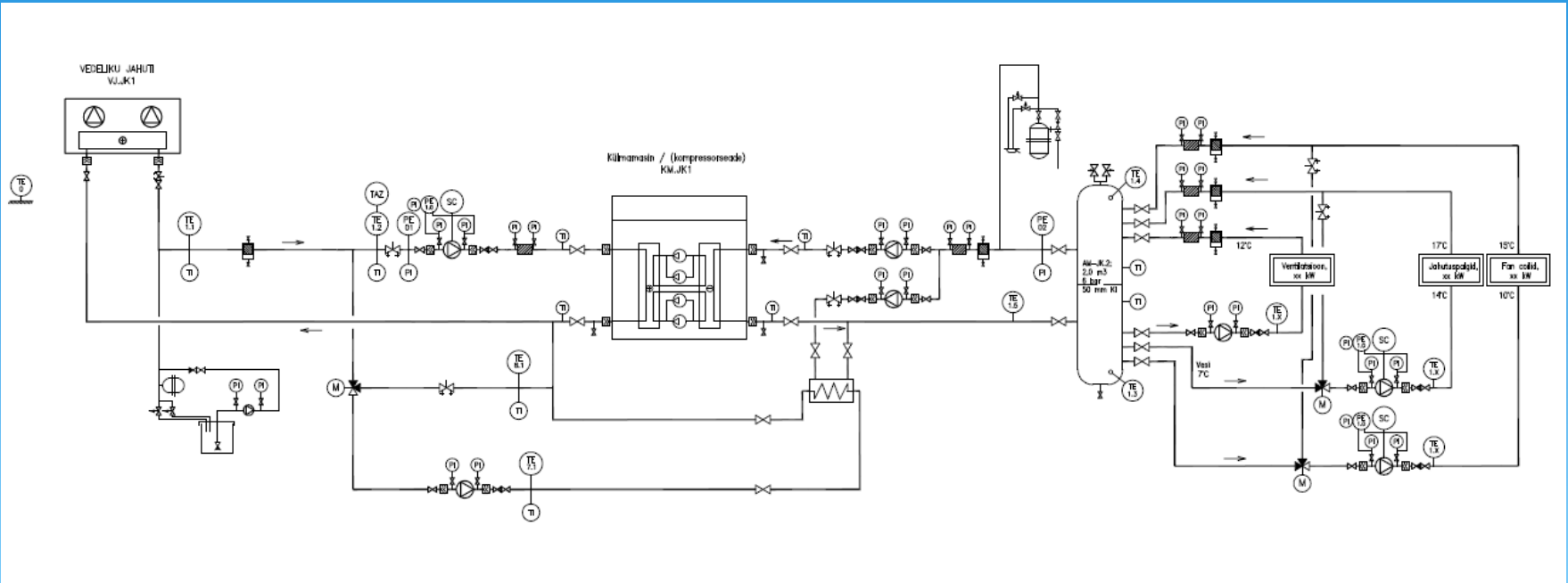
TÜÜBID:

- Ventilatsioon
- Jahutuspalgid
- Fan coil*'id
- TABS

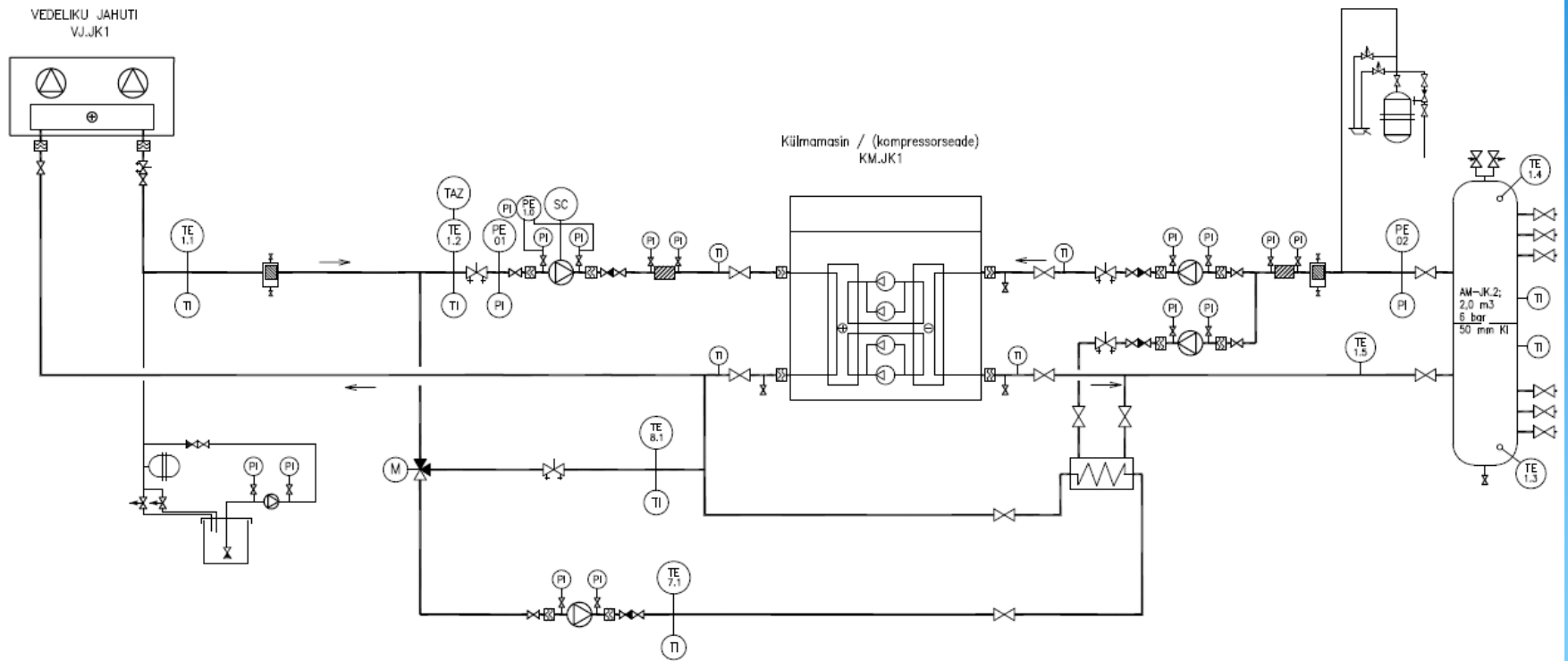
ALLIKAD:

- Kompressorseade (koos vabajahutusvõimalusega)
- Soojuspump
- Kaugjahutus, trigeneratsioon ...

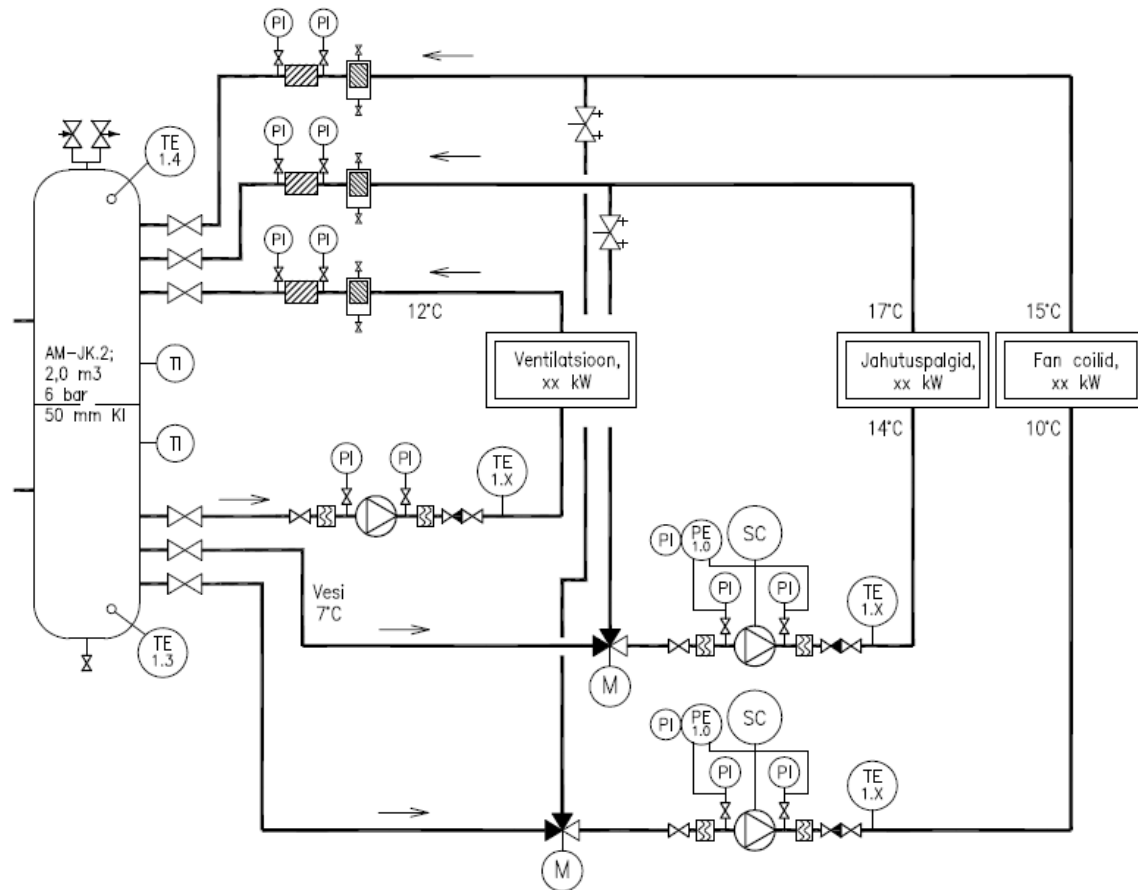
KÜLMAVARUSTUSEST ÜLDISELT, 3

KÜLMAVARUSTUSEST ÜLDISELT, 4

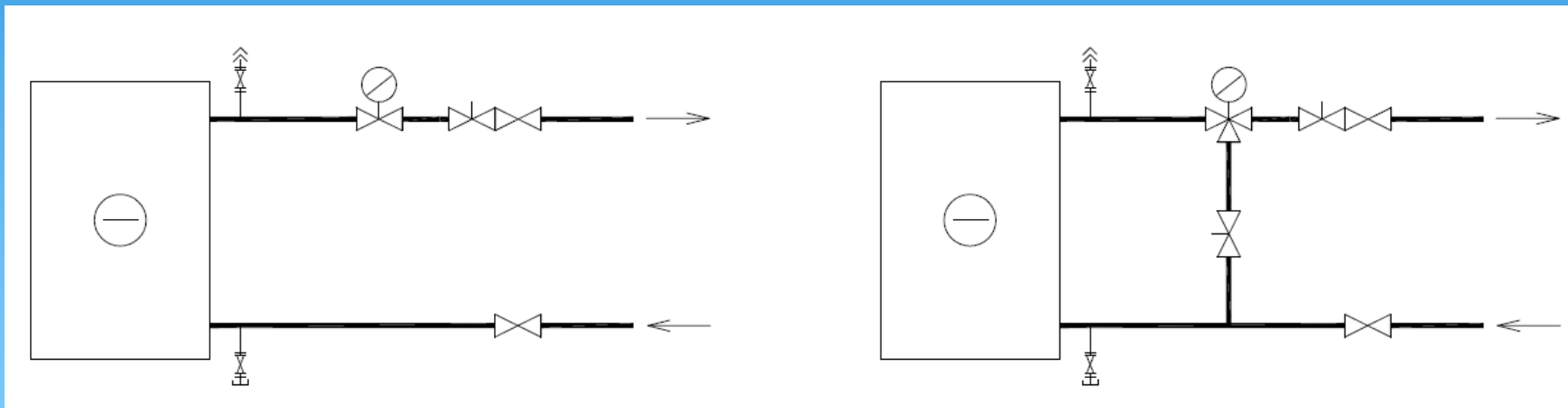

KÜLMAVARUSTUSEST ÜLDISELT, 5

TARBIJAD, 1

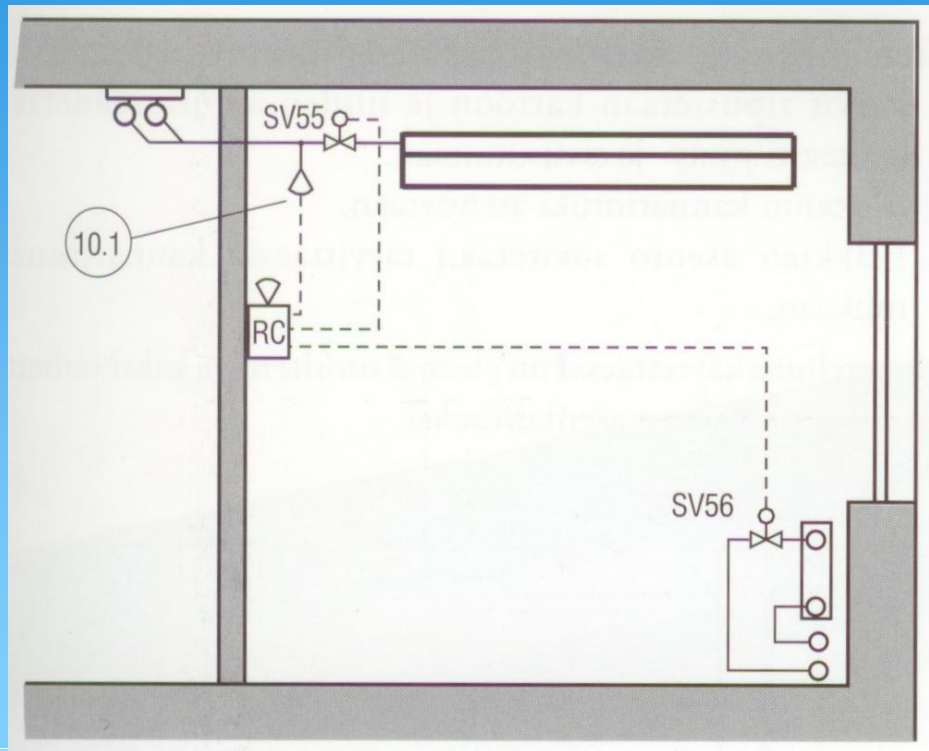
- Muutuv või konstantne vooluhulk

- Kuiv või märg süsteem

TARBIJAD, 2

- ☐ Muud momendid
- ✓ Õhu ärastamine
- ✓ Isoleerimine
- ✓ Kondensatsioon
- ✓ Hüdrauliline reguleerimine
- ✓ Jahutusväljastuse reguleerimine (sh integreeritud)

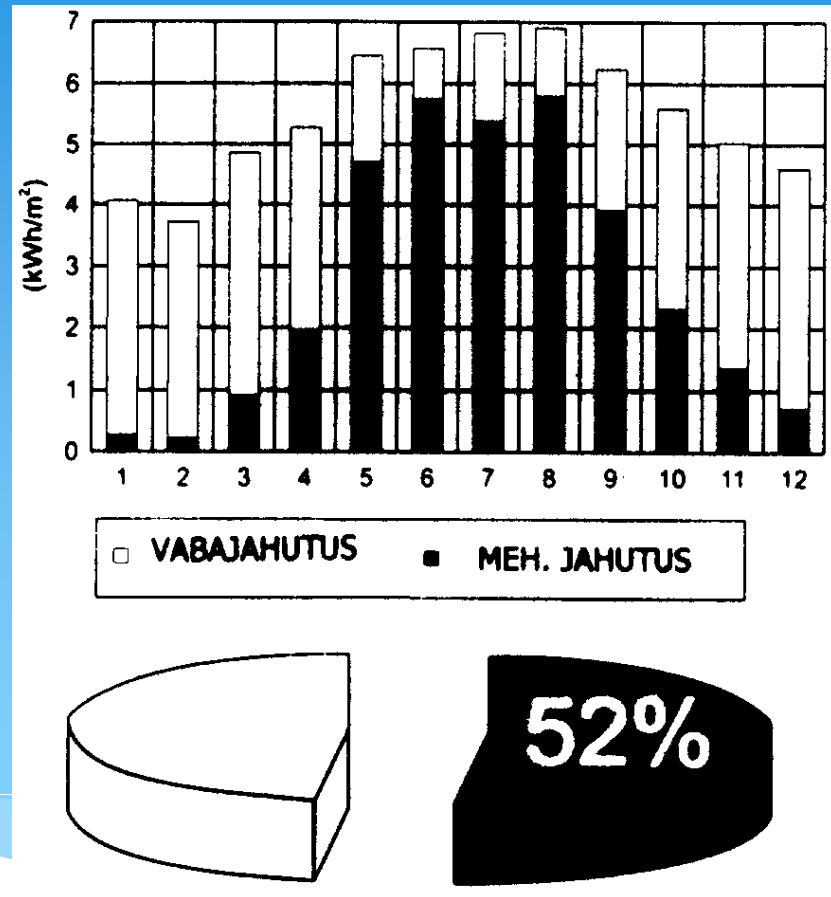

VABAJAHUTUS, 1

- ❑ Külmavarustussüsteemist tagastunud vesi suunatakse kõigepealt läbi vabajahutuse soojusvaheti ning alles seejärel külmamassinasse. Kui külmakandja temperatuur pealevoolule on saavutatud, siis kompressor tööle ei hakka. Vastasel juhul annab kompressor puuduva jahutuskoormuse juurde.
- ❑ Vabajahutuse töösükkel algab, kui välistemperatuur langeb alla +14°C. Mida madalamale välistemperatuur langeb, seda efektiivsemaks süsteem muutub.
- ❑ Säästab kompressorit, (viimasel juhul salvestus- ja puhverdamismeetmed samuti väga olulised)
- ❑ Esmane vabajahutus on jahutus ventilatsiooniga

VABAJAHUTUS, 2

Vabajahutuse ja mehaanilise jahutuse osa aasta lõikes:

KOKKUVÕTE

- Vajadused (ja soovid)
- Jahutuskoormus
- Süsteemi valik – jahutuse tootjad
- Süsteemi valik – ruumi seadmed